

НЕКИ АСПЕКТИ ЕФИКАСНОСТИ И ЕФЕКТИВНОСТИ У ПРОЦЕСУ РЕФОРМЕ ВИСОКОГ ОБРАЗОВАЊА¹

Резиме: У контексту актуелних друштвених процеса, установе у области високог образовања имају кључну улогу покретача промена. Високо образовање током претходне деценије постало је централна варијабла реформских, транзицијских и техничко-технолошких трендова. Изузетна важност високог образовања на личном, друштвеном, културном и економском плану, као и постојање компетентних и друштвено одговорних високошколских установа, чине основу за развој друштва које учи. Високо образовање у Србији се током претходне и почетком ове деценије налази пред великим изазовима који су условљени укључивањем наших универзитета у јединствен европски образовни простор који промовише Болоњска декларација. У складу са захтевима болоњског модела, планирано је да унутар система високог образовања један од циљева реформе буде усмерен ка остваривању веће ефикасности и ефективности у процесу студирања. У делу остваривања ефикасности и ефективности, као кључних димензија високог образовања, у нашим условима отварају се многа питања и дилеме. Подаци добијени анализом појединих аспеката везаних за дужину студирања, одустајање од студија и постигнуту успешност студената на испитима, указују на бројне недоумице и потешкоће у остваривању ових димензија у конкретним условима. Сходно томе, актуелизује се питање остваривања ефикасности и ефективности, као главних циљева болоњског модела, који одређују смернице развоја на нашем образовном простору.

Кључне речи: ефикасност, ефективност, реформе, високо образовање

Увод

Савремени друштвени контекст одликује се условима у којима образовање добија посебно место – место покретача промена. Засновано на квалитативно новим основама, образовање мора да пружи адекватне смернице

¹ Напомена: Чланак представља резултат рада на пројекту "Традиција, модернизација и национални идентитет у Србији и на Балкану у процесу европских интеграција" број 179074 и "Педагошки плурализам као основа стратегије образовања" број 179036(2011–2014), чију реализацију финансира Министарство за науку и технолошки развој Републике Србије.

које ће пратити новонастале друштвене околности и истовремено уносити нове промене унутар својих оквира. Промене у високом образовању обухватају широк спектар новина које се базирају на ревидирању и редефинисању циљева, као и актуелизацији кључних димензија, као што су отвореност, праведност, мерљивост, ефикасност и ефективност.

У контексту промена у области високог образовања доминира инструментална парадигма, у којој образовање представља средство које је усмерено ка одређеном циљу, знање које се процењује кроз анализу. Процес трансформације високог образовања у земљама транзиције карактерише се преласком од заштићених високошколских установа у јавне услужне организације, од установа којима је знање сврха, ка установама у којима је знање средство за остваривање одређених друштвених или личних циљева. Самим тим отварају се нове дилеме и јавља потреба за поновним промишљањем о сврси високог образовања, о његовој структури и организацији и, неминовно, материјалној основи за извођење промена. Чињеница је да у већини развијених земаља постоји тенденција смањивања финансијских средстава за високообразовање, због чега многи универзитети пролазе кроз тежак период. Међутим, смањивање трошкова за високо образовање у развијеним земљама и земљама у транзицији карактеришу другачији приступи, токови реализације и наравно последице. Посматрано са тог аспекта високо образовање земаља у транзицији налази се пред циљем који је готово немогуће испунити: остваривање већег квалитета у образовању уз смањивање финансијских средстава. Таква парадоксална ситуација доводи у питање реализацију реформских захвата, посебно у делу димензија ефикасности и ефикасности.

1. Ефикасност и ефективност система високог образовања – дилеме, очекивања и реалност

Процес промена у високом образовању доприноси општем, а посебно економском развоју и напретку друштва. У циљу остварења тако сложеног захтева, неопходно је да се развију одређене димензије, области и нивои образовања у оквиру тако сложеног система какав је систем васпитања и образовања. Систем васпитања и образовања је по својој природи и суштини комплексан живи систем који карактерише међусобна условљеност и повезаност разноврсних појава и процеса који делују унутар његових подсистема. У складу са системским приступом, елементи система су у сталној интеракцији, међусобно су повезани и условљени, како на унутрашњем плану, тако и спољашњем, односно зависе од утицаја социјалног окружења (Массиа & Массиа, 1996). Сматра се да такав отворен и флексибилан систем има бројне предности у односу на изоловане системе, као и да је комплекснији и захтевнији за све учеснике васпитно-образовног процеса (Гајић, 2006а, Станисављевић Петровић, 2010). Међутим, стална повезаност и променљивост елемената система није препрека за издвајање централних димензија систе-

ма у циљу остваривања промена. Према наводима Ковач Церовић и сарадника (2004: 17-19) могуће је генерализовати следеће кључне димензије система образовања :

- (1) отвореност система,
- (2) праведност,
- (3) мерљивост и проверљивост,
- (4) ефикасност и ефективност,
- (5) регулисаност.

Ефикасност и ефективност представљају централне димензије система васпитања и образовања. У суштини, ефикасност и ефективност система су међусобно повезане димензије које се заснивају на посматрању система из два различита угла. Сходно томе, одређују се и различити аналитички поступци који их ближе дефинишу у домену образовне политике. Ефикасност се збива на таквој врсти анализе која подразумева добру процену свих ресурса у систему васпитања и образовања, као и нивоу установа за васпитање и образовање, укључујући људске, материјалне, новчане, и временске капацитете. У том погледу, ефикасност је однос уложених средстава и других капацитета и резултата који су постигнути, при чему бити ефикасан значи трошити мање ресурса. Путем димензије ефикасности прати се ниво улагања у образовање, расподела средстава и њихово рационално коришћење, као и могућности за проналажење нових извора ресурса.

Са друге стране, ефективност се односи на мерење квалитета резултата, односно постизање високог квалитета у оствареним ефектима. У испитивању ефективности, главни циљеви повезани су са постизањем што веће могуће добити, односно што бољих резултата – ефеката са средствима са којима систем васпитања и образовања располаже. У оквиру система васпитања и образовања могуће је разликовати два облика ефективности:

(1) интерну ефективност – када циљ анализе представљају процеси у систему васпитања и образовања и

(2) екстерну ефективност – када се циљ истраживања односи на допринос који овај систем даје осталим друштвеним системима.

У сложеној констелацији друштвених промена у нашој земљи, углавном се тежи ка остваривању екстерне ефикасности. Наиме, сматра се да образовање може допринети целокупном, посебно, економском развоју друштва на најмање два начина:

(1) повећањем нивоа образовања целокупне популације кроз стицање виших нивоа образовања и стицање квалификација које су примерене друштвеним потребама,

(2) повећањем ефикасности самог образовног система (Ковач Церовић et al., 2004: 99).

У суштини, повећање ефикасности и ефективности образовног система у свим његовим подсистемима, почев од система предшколског до високошколског образовања међусобно је повезано и условљено. Наиме, ефикасност и

ефективност представљају димензије образовног система које прате промене на свим нивоима система. У погледу ефикасности и ефективности у предшколском васпитању и образовању очекује се увођење обавезног предшколског образовања. На нивоу основног, средњег и високог образовања ове димензије су усмерене ка успостављању система за осигурање квалитета, оптимизацији мреже васпитно-образовних установа, њиховом бољем опремању, као и унапређивању и осавремењивању начина управљања и администрације.

Међутим, као што је познато систем васпитања и образовања има своје специфичности, тако да у њему није могуће применити строгу економску формулу према којој је ефикасност и ефективност могуће експлицитно приказати и мерити. За одређивање и мерење димензије ефикасности и ефективности у области васпитања и образовања неходно је редефинисање економског концепта и његово адаптирање потребама и могућностима савременог процеса васпитања и образовања. У већини европских земаља ефикасност се везује за преусмеравање постојећих извора финансирања и очекивања од образовних институција. Образовни систем се сматра ефикасним уколико су мања улагања, а већи остварени резултати.

У контексту реформских захвата и промена у високом образовању, такво схватање одређења ефикасности би представљало својеврстан парадокс. Наиме, процес реформи и уопште увођења промена које би допринеле побољшању, односно квалитетнијем образовању, нужно је повезан са додатним улагањима. У прилог томе иде и тврдња да организација наставе у складу са захтевима болоњског модела студирања претпоставља рад у малим групама, што имплицира повећање броја наставника, већи број учioniца, што свакако захтева и додатна финансијска улагања. У том смислу, потпуно је неодржива теза „да болоњска реформа поред већег квалитета образовног процеса и бржег, ефикаснијег студирања, треба да доведе и до материјалних уштеда“ какво је мишљење у неким земљама, а и у нашој (Дондур et al., 2011: 369). Слично томе и други аутори наводе да промене које се дешавају у високом образовању, посебно на нивоу установа „нису само у области промена стила наставног рада и прихватању флексибилнијих метода поучавања, него се оне манифестније изражавају пре свега у чињеници да им се финансије ускраћују, а оно што се од њих очекује подразумева обрнуту ситуацију“ (Гојков, 2006: 367).

Са тог аспекта веома је важно промишљати и редефинисати индикаторе ефикасности и ефективности у високом образовању, у складу са постојећим условима у којима се реформа реализује (Миовска Спасева, 2010). Осим тога, познато је да је резултате васпитно-образовног процеса тешко мерити, те је, сходно томе, тешко утврдити прецизну везу између улагања и постигнутих резултата. Потреба за редефинисањем индикатора ефикасности и ефективности условљена је и чињеницом да су „резултати образовног процеса социјални конструкти“, али да „увек постоји граница ефективности, тј. прихватљивог нивоа жељених исхода који мора/може бити реализован“. Због социјалне осетљивости сваког образовног система непрестано треба имати у виду не само једноставну везу између онога што се улаже у систем и резултата образовања,

већ и друге важне одреднице у вођењу образовне политике, као што су праведност, захтеви за минималном функционалном писменошћу у одређеним областима (Ковач Церовић et. al., 2004: 100).

При редефинисању индикатора ефикасност и ефективности у високом образовању неопходно је имати у виду све непосредне учеснике реформског процеса, а пре свега наставнике и студенте. Наиме, неопходно је да наставници у процесу реформе воде рачуна о ефикасности и ефективности у евим етапама израде студијских планова и програма, а посебно у делу одабира садржаја за курикулуме, везано за обим и квалитет садржаја. У том смислу важно је да наставници имају у виду да курикулум није прости збир наставних садржаја, списак предмета и садржаја које студенти треба да савладају, већ да сама природа наставних садржаја треба да омогући усвајање нових метода и стратегија које ће омогућити студентима да самостално уче, граде сопствени систем знања, кроз продубљивање, проширивање и конструкцију нових знања (Crawford, etal 2005). Ефикасност и ефективност, са становишта наставника и студента се, дакле, не односи само на наставне садржаје који се мењају у реформисању наставних планова и програма, већ и "на усвајање стратегија ефикасног учења и мишљења, чија се делотворност огледа у бољој припремљености студента за усвајање нових облика учења и развој компетенција" (Гајић, 2006b: 384).

2. Методологија истраживања

С обзиром на то да је теза о неефикасности студирања нашим универзитетима била један од главних аргумената у прихватању болоњског модела студирања, занимљиво је размотрити и критички преиспитати остварене ефекте на овом плану, пет година касније, након увођења болоњског модела. Имајући у виду да ефикасност и ефективност, као што је већ било поменуто, представљају сложене димензије, које обухватају људске, материјалне, новчане и временске ресурсе, у овом раду размотрићемо само неке од сегмента ових димензија које су значајне са аспекта студената, као и шире посматрано са аспекта високошколских установа и друштва у целини. С обзиром на претходно изнете чињенице, циљ анализе овог истраживања јесте утврђивање тренутног стања ефикасности и ефективности система високог образовања у делу смањења броја студента који одустају од студија, смањења дужине студирања и броја положених испита са просечним оценама по испитним роковима и годинама студија. Предмет овог истраживања је анализа аспеката ефикасности и ефективности у процесу реформе високог образовања. У истраживању је коришћена метода анализе документације, односно анализирана је документација коју нам је доставила Служба за наставу и студентска питања Филозофског факултета Универзитета у Нишу.

Задаци овог истраживања усмерени су на праћење следећих параметара:

(1) Анализу података о броју положених испита од примене болоњског модела, по испитним роковима од 2006/2007, 2007/2008, 2008/2009, 2009/2010 и 2010/2011. године, који су одржани у складу са новим режимом студија;

(2) Праћење успеха у студирању, кроз оцене студенатау испитним роковима, од 2006/2007, 2007/2008, 2008/2009, 2009/2010 и 2010/2011. године.

3. Анализа и интерпретација резултата

У периоду пре усвајања новог Закона о високом образовању, просечно време трајања студирања на државним факултетима у Србији било је знатно дуже од очекиваног. Очекивало се да се увођењем новог модела студирања повећа ефикасност и смањи време дужине студирања. Међутим, и две године након примене болоњског модела стање се није битније поправило. Примера ради, у јануарском испитном року 2007. године, који је први одржан у складу са новим режимом студија, на нивоу универзитета у Београду само је 15% студентата положило очекивани број испита. То је наравно било знатно испод очекиваног ефекта, тако да су факултети донели одлуку да се у другу годину студија упишу студенти који су уместо прописаних 60 освојили најмање 37 ЕСПБ бодова. Таква исхитрена одлука без претходне анализе неуспеха или одређивања мера у циљу његовог предупређења, није допринела решавању проблема ефикасности, али је допринела смањењу тензије међу студентима и показала да се одредбе Болоњске декларације не морају доследно поштовати. Мада не постоји званичан податак о стопи уписа на више школе и факултете, процењује се у неким истраживањима да се она налази у интервалу од 37, 8 до 43%. Са становишта ефикасности студирања овај проценат би могао бити сасвим задовољавајући, када не би био праћен великим бројем одустајања од студирања. Сам податак да само једна четвртина заврши студирање у предвиђеном року, довољно указује на високу неефикасност студирања.

На основу проучаване документације у овом истраживању дошли смо до следећих чињеница:

(1) Анализом података о броју положених испита од примене болоњског модела, по испитним роковима из 2006/2007, 2007/2008, 2008/2009, 2009/2010. и 2010/2011. године, а који су одржани у складу са новим режимом студија, дошли смо до следећих података.

У школској 2006/2007. години, број пријављених испита на основним студијама на нивоу читавог факултета износио је 9874 (Табела 1). Број испита на којима су студенти одустали износио је 4561 или 46% од укупног броја пријављених. Број испита које су студенти полагали већи је од половине пријављених испита и износи 5313, односно 54%. Од тог броја положених испита је 4392 или 83%. У овој школској години број неположених испита неупоредиво је мањи и износио 921 или 17% од укупног броја полаганих испита. Исте године почиње са радом Департман за журналистику, увећава се број студената на факултету па самим тим и број пријављених испита. Ово се посебно одражава на наредне школске године.

Година 2007/2008. предстаља годину у којој су студенти озбиљније кренули у извршавање школских обавеза, на шта нам указује и број пријављених ис-

пита на основним студијама на нивоу читавог Факултета који је износио 21320 (Табела 2), дупло више пријављених испита него у прошлој години. Од тог броја 10000 или 47% студената одустало је на испиту. Испите је полагало више од половине пријављених односно 11320 или 53%. Од тог броја испите је положило 9500 кандидата, тј. 84% оних који су изашли на испит. Такође, број неположених испита неупоредиво је мањи и износи 1820 или 16%.

У години 2008/2009. број пријављених испита на основним студијама на нивоу читавог факултета износио је 33046 (Табела 3), за око 11000 пријава више у односу на прошлу годину. Од тог броја на испитима је одустало 16037 студената (49%). Испите је полагало више од половине пријављених, 17009 или 51%. Од тог броја испите је положило 14244 кандидата, тј. 84% оних који су изашли на испит. Такође, испите није положио неупоредиво мањи број студената, 2765, тј. 16%.

У наредне две године свест студената о полагању испита, предиспитне обавезе које су студенти успешно испунили, као и оређени број испитних рокова, показују позитивну слику о ефикасности студирања.

Школске године 2009/2010. број пријављених испита на основним студијама на нивоу читавог факултета износио је 43961 (Табела 4). Болоњски модел студирања у овој години био је у пуном замаху. Захваљујући једносестралним предметима, број курсева се повећао, што се одразило и на број пријављених испита. Број студената који су на испитима одустали износио је 23532 или 54%. Испите је полагало мање од половине пријављених (46%), тј. 20429 кандидата. Од тог броја испите је положило 16706 кандидата, тј. 82% оних који су изашли на испит. Такође, број неположених испита био је неупоредиво мањи и износио је 3723, тј. 18%.

У прошлој, 2010/2011. школској години, број пријављених испита на основним студијама на нивоу читавог факултета износио је 53793 (Табела 5). Од тог броја на испитима је одустало 31831 кандидат или 59%. Испите је полагало много мање од половине пријављених, 21962 кандидата или 41%. Од тог броја испите је положило 18502 кандидата, тј. 84% оних који су изашли на испит. Такође, број неположених испита био је неупоредиво мањи и износио је 3460, тј. 16%.

На основу анализираних података о броју пријављених испита, можемо закључити да се сваке школске године, од почетка увођења студирања по Болоњи, број пријава повећавао за око 10000 пријава у просеку или 30% више него у претходној години. Овој тврдњи иде у прилог и то што се увођењем нових планова и програма увећао број курсева, што студенти велики део поена добијају на предиспитним обавезама, као и то да студентима одговара овакав вид студирања, континуирано учење, полагање испита, као и ангажовање и активност у настави.

(2) Праћењем успеха у студирању, кроз оцене студенатау испитним роковима, од 2006/2007, 2007/2008, 2008/2009, 2009/2010. и 2010/2011. године, дошли смо до следећих података:

У школској 2006/2007. години просечна оцена студирања студената који се финансирају из буџета износила је 7,98 (Табела 1). Просечна оцена самофинансирајућих студената износила је 7,55. Укупан просек успеха студената у овој школској години износио је 7,80. Студенти који се финансирају из буџета имају статистички већи просек од самофинансирајућих студената што указује на чињеницу да предност на буџету имају студенти са бољим успехом и они који су се радом изборили за места на буџету.

У наредним школским годинама увиђамо неприметан пораст просечне оцене, тј. успеха студената, што је последица студирања по болоњском моделу.

Школске 2007/2008. године просечна оцена студирања студената који се финансирају из буџета износила је 8,07 (Табела 2). Просечна оцена самофинансирајућих студената износила је 7,54. Укупан просек успеха студената у овој школској години износио је 7,92. Студенти који се финансирају из буџета имају статистички већи просек од самофинансирајућих студената што указује на чињеницу да предност на буџету имају студенти са бољим успехом. Нижи просек успеха самофинансирајућих студената одразио се и на укупну просечну оцену успеха на нивоу факултета.

У школској 2008/2009. години просечна оцена студирања студената који се финансирају из буџета износила је 8,16 (Табела 3). Просечна оцена самофинансирајућих студената износила је 7,45. Укупан просек успеха студената у овој школској години била је 7,96. Ситуација остаје непромењена у односу на прошлу годину. Студенти који се финансирају из буџета имају статистички већи просек од самофинансирајућих студената што, такође, указује на чињеницу да предност на буџету имају студенти са бољим успехом.

У школској 2009/2010. години просечна оцена студирања студената који се финансирају из буџета износила је 8,17 (Табела 4). Просечна оцена самофинансирајућих студената износила је 7,53. Укупан просек успеха студената у овој школској години износио је 8,00. Просечна оцена 8,00 на нивоу факултета представља непромењено стање у ефикасности студирања у односу на све анализирание прошле године.

У школској 2010/2011. години просечна оцена студирања студената који се финансирају из буџета износи 8,17 (Табела 5). Просечна оцена самофинансирајућих студената износи 7,53. Укупан просек успеха студената у овој школској години износи 8,01. Ситуација остаје видно непромењена у односу на прошлу годину. Студенти који се финансирају из буџета имају статистички већи просек од самофинансирајућих студената што, такође, указује на чињеницу да предност на буџету имају студенти са бољим успехом. Али, просек оцена на нивоу читавог факултета, а у односу на број пријављених и положених испита остаје непромењен.

Табела 1. Преглед резултата полагањих испита у школској 2006/2007. години

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ –ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ																
ПРЕГЛЕД РЕЗУЛТАТА ПОЛАГАЊИХ ИСПИТА У ШКОЛСКОЈ 2006/2007. ГОДИНИ (ОСНОВНЕ АКАДЕМСКЕ СТУДИЈЕ)																
Година студија	Категорија студенаца	Бр.приј. студената	одустало		полагало		није положило		положило		ОЦЕНА				Просечна оцена	
			број	%	број	%	број	%	број	%	6	7	8	9		10
УКУПНО	БУЏЕТ	5418	2576	48	2842	52	371	13	2471	87	411	502	642	547	369	7.98
	САМОФ	4456	1985	45	2471	55	550	22	1921	78	496	481	485	306	153	7.55
	УКУПНО	9874	4561	46	5313	54	921	17	4392	83	907	983	1127	853	522	7.8

Табела 2. Преглед резултата полагањих испита у школској 2007/2008. години

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ –ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ																
ПРЕГЛЕД РЕЗУЛТАТА ПОЛАГАЊИХ ИСПИТА У ШКОЛСКОЈ 2007/2008. ГОДИНИ (ОСНОВНЕ АКАДЕМСКЕ СТУДИЈЕ)																
Година студија	Категорија студенаца	Бр.приј. студената	одустало		полагало		није положило		положило		ОЦЕНА				Просечна оцена	
			број	%	број	%	број	%	број	%	6	7	8	9		10
УКУПНО	БУЏЕТ	15307	7256	47	8051	53	1113	14	6938	86	1125	1374	1650	1502	1287	8.07
	САМОФ	6013	2744	46	3269	54	707	22	2562	78	692	625	630	407	208	7.54
	УКУПНО	21320	10000	47	11320	53	1820	16	9500	84	1817	1999	2280	1909	1495	7.92

Табела 3. Преглед резултата полагањих испита у школској 2008/2009. години

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ –ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ																
ПРЕГЛЕД РЕЗУЛТАТА ПОЛАГАЊИХ ИСПИТА У ШКОЛСКОЈ 2008/2009. ГОДИНИ (ОСНОВНЕ АКАДЕМСКЕ СТУДИЈЕ)																
Година студија	Категорија студената	Бр.приј. студената	одустало		полагало		није положило		положило		ОЦЕНА				Просечна оцена	
			број	%	број	%	број	%	број	%	6	7	8	9		10
УКУПНО	БУЦЕТ	22855	11017	48	11838	52	1572	13	10266	87	1499	1878	2441	2328	2120	8.16
	САМОФ	10191	5020	49	5171	51	1193	23	3978	77	1121	1112	899	534	312	7.45
УКУПНО		33046	16037	49	17009	51	2765	16	14244	84	2620	2990	3340	2862	2432	7.96

Табела 4. Преглед резултата полагањих испита у школској 2009/2010. години

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ –ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ																
ПРЕГЛЕД РЕЗУЛТАТА ПОЛАГАЊИХ ИСПИТА У ШКОЛСКОЈ 2009/2010. ГОДИНИ (ОСНОВНЕ АКАДЕМСКЕ СТУДИЈЕ)																
Година студија	Категорија студената	Бр.приј. студената	одустало		полагало		није положило		положило		ОЦЕНА				Просечна оцена	
			број	%	број	%	број	%	број	%	6	7	8	9		10
УКУПНО	БУЦЕТ	30606	16439	54	14167	46	1987	14	12180	86	1690	2269	2983	2738	2500	8.17
	САМОФ	13355	7093	53	6262	47	1736	28	4526	72	1206	1201	1031	679	409	7.53
УКУПНО		43961	23532	54	20429	46	3723	18	16706	82	2896	3470	4014	3417	2909	8

Табела 5. Преглед резултата полагањих испита у школској 2010/2011. години

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ – ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ																
ПРЕГЛЕД РЕЗУЛТАТА ПОЛАГАЊИХ ИСПИТА У ШКОЛСКОЈ 2010/2011. ГОДИНИ (ОСНОВНЕ АКАДЕМСКЕ СТУДИЈЕ)																
Година студија	Категорија студента	Бр.приј. студената	одустало		полагало		није положило		положило		ОЦЕНА					Просечна оцена
			број	%	број	%	број	%	број	%	6	7	8	9	10	
УКУПНО	БУЏЕТ	39081	23307	60	15774	40	1916	12	13858	88	1870	2666	3351	3129	2842	8.17
	САМОФ	14712	8524	58	6188	42	1544	25	4644	75	1235	1200	1133	681	395	7.53
	УКУПНО	53793	31831	59	21962	41	3460	16	18502	84	3105	3866	4484	3810	3237	8.01

Закључак

Резултати успешности студирања указују да проблем ефикасности у студирању још увек није на адекватан начин решен. После пет година након увођења болоњског модела период студирања је двоструко дужи од времена које је планирано увођем промена, односно Болоњском декларацијом. Осим тога, присутни су и проблеми опадања броја уписаних студента, као и велики одлив дипломираних студента који одлазе у иностранство.

О критици болоњског модела у Србији није могуће дати целовит приказ, јер још увек нема званичних истраживања и података којима би се могле поткрепити критике и указати на позитивне или негативне стране. Међутим, досадашња искуства главних актера укључених у процес болоњизације, наставника и студената, наводе на потребу за поновним разматрањем неких кључних питања на којима су засноване промене у високом образовању.

Анализом података о броју положених испита од примене болоњског модела, по испитним роковима из 2006/2007, 2007/2008, 2008/2009, 2009/2010. и 2010/2011. године, а који су одржани у складу са новим режимом студија, можемо закључити да се сваке школске године, од почетка увођења студирања по Болоњи, број пријава испита повећавао за око 10000 пријава у просеку или 30% више него у претходној години. Чињеница је да велики проценат студената (више од 84%), када се појави на испиту, успева и да положи тај испит. Овој тврдњи иде у прилог и то што се увођењем нових планова и програма увећао број курсева, што студенти велики део поена добијају на предиспитним обавезама, као и то да студентима одговара овакав вид студирања, континуирано учење, полагање испита, као и ангажовање и активност у настави.

Праћењем успеха у студирању, кроз оцене студената у испитним роковима, од 2006/2007, 2007/2008, 2008/2009, 2009/2010. и 2010/2011. године, дошли смо до закључка да студенти који се финансирају из буџета имају статистички већи просек од самофинансирајућих студената, што, такође, указује на чињеницу да предност на буџету имају студенти са бољим успехом. Такође, резултати су показали да просек оцена на нивоу читавог факултета, а у односу на број пријављених и положених испита остаје непромењен за све поменуте испитне рокове. Разлог оваквом стању треба тражити у чињеницама да је болоњски процес тек ушао на велика врата у високо образовање у Србији, као и у томе колико су наставници спремни за овакав вид студирања.

Литература

- Гајић, Оливера. 2006а. Quality standars of higher educatin instruction in ligh of the Bologna process, *European dimensions of changes in the educational systems in Serbia*, Proceedings of papers, vol 1. Novi Sad: Faculty of Philosophy, Department of Pedagogy, 317–330.

- Гајић, Оливера. 2006b. Стратегије креативног решавања проблема у високошколској настави у светлу европских стандарда квалитета, *Европске димензије реформе система образовања и васпитања*. Нови Сад: Филозофски факултет, Одсек за педагогију, 379–386
- Гојков, Грозданка. 2006. Правци промена ка којима универзитет стреми и очекивања пословног света, *Европске димензије реформе система образовања и васпитања*. Нови Сад: Филозофски факултет, Одсек за педагогију. (363–372).
- Дондур, Никола. et. al. 2011. Модернизација образовног система Србије. *Традиција, модернизација, идентитети*. Ниш: Филозофски факултет, Центар за социолошка истраживања, 367–377.
- Crawford, A., W. Saul, S. Mathews, J. Makinster. 2005. *Teaching and Learning Strategies for the Thinking Classroom*. New York: The International Debate education Association.
- КовачЦеровић, Тинде. et. al. 2004. *Квалитетно образовање за све – Изазови реформе образовања у Србији*. Београд: Министарство просвете и спорта.
- Копас Вукашиновић, Е. и Ј. Максимовић 2010. Интересовања студената педагогије за професионално ангажовање и истраживачки рад, *Настава и васпитање*, 4, 587–602.
- Maccia, E. S. & G. S. Maccia. 1996. Development of edicational theory derived from three theory models. Washington, DC: U.S. Offise of Education.
- МиовскаСпасева, Сузана. 2010. Како доефикасног универзитеског образовања – анализирациљева, методаи организацијаучењаинаставе, *Годишња кзпа педагогију*. Ниш: Филозофски факултет, (35–48)
- Станисављевић Петровић, Зорица. 2010. Opennes of the school as a human social community and mulyicultural Development, *Facta Universitatis vol 9, No 1, Niš*. University of Nis. 125–138.

Zorica Stanisavljević Petrović, Jelena Maksimović

SOME ASPECTS EFFICIENCY AND EFFECTIVENESS IN HIGHER EDUCATION REFORM PROCESS

Summary: In the context of current social processes, institutions of higher education have a crucial role initiators of change. Higher education over the past decade has become a central variable of the reform, transition and technological trends. The exceptional importance of higher education in personal, social, cultural and economic fields, as well as the existence of competent and socially responsible institutions of higher education are the basis for the development of a learning society. Higher education in Serbia through the last and early this decade, is facing major challenges which are conditioned by the inclusion of our universities in a unique European educational space that promotes the Bologna process. In accordance with the requirements of the Bologna model, it is planned that within the higher education system one of the goals of the reform is aimed at achieving

greater efficiency and effectiveness in the study. The part of achieving efficiency and effectiveness as a key dimension of higher education, in our conditions open many questions and dilemmas. Data obtained by analyzing certain aspects related to the length of study, withdrawal from the study and achieved the success of students in examinations, indicate a number of uncertainties and difficulties in achieving these dimensions statement in concrete terms. Accordingly, the topical issue of achieving efficiency and effectiveness, as the main objectives of the Bologna model, which set out the guidelines on the development of our higher education.

Keywords: efficiency, effectiveness, reform, higher education